

Journal of Universal History Studies

**H. 1259 ve H. 1260 Yıllarına Ait Nüfus ve Temettüat Defterlerine Göre Samakov
Kazası Hoca Sefer Mahallesi¹**

**According to Population and Dividend Books Samakov Country Hoca Sefer
Neighborhood Between H. 1259 and H. 1260**

Submission Type: Research Article

Received-Accepted: 12.02.2023 / 02.05.2023

pp. 107-127

Journal of Universal History Studies (JUHIS) • 6(1) • June • 2023 •

Pınar Doğanay

Gazi University, Social Sciences Institute, Dr., Ankara, Türkiye

Email: snpnrdoğanay@gmail.com

Orcid Number: 0000-0001-9733-2172

Cite: Doğanay, P. (2023). H. 1259 ve H. 1260 Yıllarına Ait Nüfus ve Temettüat Defterlerine Göre Samakov Kazası Hoca Sefer Mahallesi . Journal of Universal History Studies , 6 (1) , 107-127 . DOI: 10.38000/juhis.1250339

¹ This article is analyzed by three reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor/ Bu makale üç hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir.

* In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed/ Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

*This work is licensed under a [Creative Commons BY-NC-SA 2.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0/) (Attribution-Non Commercial-Share Alike).

* There is no conflict of interest with any person/institution in the prepared article/ Hazırlanan makalede herhangi bir kişi/kurum ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Öz

Nüfus ve temettüat defterleri tarih alanında yapılan çalışmaların başlıca kaynaklarıdır. Özellikle Osmanlı şehir tarihî çalışmalarında temel kaynak olarak kullanılan bu defter türleri, içeriğindeki kayıtlar sayesinde mevcut yerleşim yerinin demografik ve iktisadî yapısının anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Kişilerin ismi, yaşı, fiziksel özellikleri, meslek bilgileri, mal varlıkları, ödedikleri vergi miktarı gibi bir dizi bilginin yer aldığı bu defter türlerinde, aynı zamanda şehir ve kırsal alandaki tarım alanlarının miktarı, ekili ve dikili araziler ile ürün çeşitleri hakkında da bilgi edinilebilmektedir. Genel itibarıyla ayrı birer çalışma konusu olarak ele alınan bu defterler, biraraya getirilerek incelendiğinde, ortaya çıkan sonuçlar daha kapsamlı ve detaylı olabilmektedir. Aynı zamanda bu iki defter türünün tek bir çatı altında incelenmesi, defterlerin mukayesesine imkân tanımakta ve bu sayede mevcut defterlerdeki eksik veya hatalı ifadelerin tespitini kolaylaştırmaktadır. Bu gerçeklikten hareketle Samakov Kazası Hoca Sefer Mahallesi nüfus ve temettüat defterlerinin incelendiği bu çalışmada, öncelikle defterlerdeki benzerlik ve farklılık oranı belirlenmiş ardından benzer kayıtlar üzerinden mahallenin demografik ve iktisadî yapısı üzerine bir çıkarım oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Samakov, Hoca Sefer Mahallesi, Nüfus Defteri, Temettüat Defteri, Şehir.

Abstract

The population and dividend registers are the main sources of city studies in the field of history. These types of registers using as many sources, especially in Ottoman studies allow the demographic and economic structure of current settlement to be understood thanks to the records in their content. It can be obtained information; such as name, age, physical characteristics, occupational information of people, their assets, amount of paid tax, information about amount of agricultural products in city and rural areas, cultivated and planted lands and product types. When these registers generally considered as a separate study subject are examined together, results can be more comprehensive and detailed. At the same time, examination of these two types of registers and thus facilities detection of missing or incorrect statements in existing registers. In this study Hodja Sefer neighbourhood of Samakov district which initially ratio of similarity and difference in these registers. After that it was tried to form an inference on demographic and economic of the neighbourhood through similar records.

Keywords: Samakov, Hodja Sefer Neighbourhood, Population Register, Temettüat Register, City.

Giriş

Osmanlı şehir tarihî çalışmalarının hazırlanmasında temel kaynak olarak kullanılan arşiv belgeleri, bir yerleşim yerinin idarî, askerî, dinî, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı hakkında detaylı bilgiler içerirler. Bu kaynak türlerinden olan ve bu çalışmanın da esasını oluşturan nüfus ve temettüat defterleri ise genel olarak Osmanlı şehirlerinin iktisadî ve demografik yapısının anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Bilindiği üzere Osmanlı’da modern anlamda ilk nüfus sayımı Sultan II. Mahmud döneminde yapılmıştır (Doğan, 2014, s. 73). Askere alınacak nüfusun tespiti amacıyla yapılan bu nüfus sayımında, bireyler (erkek) tek tek sayılarak kayıt altına alınmıştır (Özekmekçi, 2021, s. 751). 1830-31 yılından sonra sürekli hale getirilen bu sayımlarda, Müslüman ve gayrimüslim bütün (erkek) nüfus sayılmıştır (Karal, 1997, s. 11). Askerlik çağına gelmiş nüfusun yanı sıra vergi mükelleflerinin tespitini de amaçlayan bu sayımlarda, Müslüman ve gayrimüslimler ayrı ayrı sayılarak çoğunlukla farklı defterlere kaydedilmiştir (Güneş, 2014, s. 226-227). Ancak bazı istisnai durumlarda söz konusudur. Öyle ki bu çalışmanın merkezini oluşturan Samakov Kazasına ait 1831 tarihli “6151” numaralı nüfus defterinde, Müslüman ve gayrimüslim nüfus bir arada kaydedilmiştir (Doğanay, 2022, s. 783). Bu sayımlarda, kişilerin ismi ve yaşının yanı sıra meslek bilgileri ile lâkap ve fiziksel özellikleri gibi bir takım bilgiler de kayıt altına alınmıştır (Güneş, 2014, s. 226-227).

1845² yılında tutulmaya başlanan temettüat defterleri ise herkesten kazancına uygun olarak alınan temettü (gelir) vergisinin kaydedildiği defterlerdir (Kütükoğlu, 1995, s.395-96). Daha önceki sayımlardan farklı olarak merkezden gönderilen sayım memurları tarafından değil de sayım yapılan yerleşim yerinde bulunan muhtar, imam, kocabaşı ve papaz gibi görevliler tarafından yapılan bu sayımın amacı; toplam vergi yükünün bölgeler ve kişiler arasında daha âdil dağılımını sağlamaktır (Güran, 2000, s. 77). Birincil amacı; ekonomik düzenlemeler olan bu sayımlar, (Adıyke, 2000, s. 771) aynı zamanda mevcut yerleşim yerinde bulunan kişilerin unvan, lakap vb. özellikleri ile taşınır ve taşınmaz mal varlıkları ve dolayısıyla bunlardan elde ettikleri gelirler hakkında bilgi edinilmesine imkân tanımaktadır (Güran, 2000, s. 77-78). Ayrıca bölgede yetiştirilen ziraî ürünler ve hayvanlar ile ticarî ve sınaî müesseseler hakkında da bilgilerin bulunduğu bu defterlerde, toplam hane sayısı, arazi miktarı, arazilerin ne kadarının ekili ve dikili alanlar olduğu gibi birtakım bilgiler yer almaktadır (Metin, 2017, s. 410).

Birbirinden farklı amaçlara hizmet eden iki defter türüne ait çalışmalar, bugüne kadar genel olarak ayrı birer çalışma konusu olarak ele alınmıştır. Oysa bu iki farklı defter türünün aynı döneme ait olanları, karşılaştırılmalı olarak ele alınırsa elde edilecek bilgi ve değerlendirmeler daha detaylı hale gelecektir. Samakov Kazasının Hoca Sefer Mahallesinin nüfus ve temettüat verilerinin karşılaştırılmalı olarak ele alındığı bu çalışmada; öncelikle defterlerdeki benzer ve farklı kayıtlar belirlenmiş ardından benzer kayıtlar üzerinden Hoca Sefer Mahallesinde ikamet eden kişilerin demografik ve iktisadî durumları üzerine bir çıkarım yapılmaya çalışılmıştır. Kişilerin isimleri, lakapları, yaşları, fiziksel özellikleri, meslekleri, gelirleri, ödemiş oldukları vergi miktarları gibi bir dizi sorunsala cevap aranan bu çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi’nde kayıtlı olan Samakov Nüfus Defteri (BOA. NFS. d. No: 6156) ile Samakov Kazası Hoca Sefer Mahallesi Temettüat Defterinden (BOA. ML. VRD. TMT. d. No: 11199) yararlanılmıştır.

² Çok az bir kısmı ise 1840 yılında tutulmuştur. Ayrıntılı bilgi için Bk. (Kütükoğlu, 1995, s. 396).

1. Mekânın Tarihçesi

Samakov günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde bulunan Sofya'ya bağlı bir yerleşim yeridir (Kiel, 2009, s. 62). Tarih boyunca başta demir olmak üzere tekstil ve ağaç oymacılığı gibi birçok endüstri dalına ev sahipliği yapan Samakov, sahip olduğu maden yatakları sayesinde Osmanlı Devleti'nin yaklaşık dört yüz yıl boyunca, askerî ve sivil alandaki demir ihtiyacının önemli bir kısmının karşılandığı bir yerleşim yeri olmuştur (Giz, 1970, s. 15). 1831 yılı nüfus sayımı verilerine göre, bu dönemde toplam 18 mahalle ve 47 köyden oluşan bir yerleşim yeri olan Samakov'un mahallelerinin 11'i Müslümanlara, 7'si ise gayrimüslimlere aittir (Doğanay, 2022a, s. 117). Bu mahallelerden birisi olan ve bu çalışmanın da konusunu oluşturan Hoca Sefer Mahallesi, 1831 yılına ait nüfus kayıtlarına göre 69 (erkek) nüfusun ikamet ettiği bir mahalledir. Kadın ve erkek toplam tahmini nüfus sayısının 138 olduğu mahalle, mevcut dönemde Samakov'daki en kalabalık nüfusa sahip Müslüman mahallesidir (BOA. NFS. d. No: 6150. 3; Doğanay, 2022b, s. 105).

1831 yılına ait nüfus sayımının ardından mahalledeki nüfus verilerinin nasıl değiştiği net olarak bilinmemektedir. Zira Samakov Kazasına ait H.1259/ M.1843-44 yıllarına ait nüfus defterleri bugüne kadar incelenmemiştir. Bu çalışma kapsamında incelenen bu defterler sayesinde, Samakov Kazası Hoca Sefer Mahallesi'nin H.1246/ M.1831 ve H.1259/ M.1843-44 yılları arasındaki nüfus verilerindeki değişimlerde ortaya çıkarılmış olunacaktır.

2. Hoca Sefer Mahallesi'nin Nüfus Defteri Kayıtları

Osmanlı Devleti'nde modern anlamda ilk nüfus sayımı, 1826 yılında başlamıştır (Özekmekçi, 2020, s. 149). 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı nedeniyle tamamlanamayan bu sayım, 1831 yılında yeniden başlamıştır (Yıldırım, 2011, s. 86). Esas amacı; askerlik çağına gelmiş Müslümanlar ile vergi mükellefi gayrimüslimleri tespit etmek olan bu sayımlarda, bütün erkek nüfus kayıt altına alınmıştır. Bahsi geçen genel nüfus sayımı 1831 ortalarında tamamlandıktan sonra zaman zaman ülke genelinde genel veya bölgesel nüfus sayımları yapılmaya devam edilmiştir. Bunlardan 1844 yılına ait nüfus sayımı, Hassa, Dersaadet, Rumeli, Anadolu ve Arabistan gibi ordu dairesi olarak tahsis edilen bölgelerin toplam erkek nüfus sayısını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Aynı zamanda bu sayım, ilerleyen yıllarda askere alınacak kişilerin hakkaniyetli bir biçimde tespit edilmesini sağlama amacı da gütmektedir (Özekmekçi, 2020, s. 84). 1866 yılında Tuna Vilayeti'nde Midhat Paşa öncülüğünde başlatılan ve din ve mezhep esasına göre gerçekleştirilen nüfus sayımı, Osmanlı nüfus sayımları içerisinde en kapsamlı nüfus sayımı olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde ilk defa kadınların da kayıt altına alındığı bu sayımlarda; kişilerin yaş, meslek, medeni durumu ve sahip oldukları gayrimenkuller kayıt altına alınmıştır (Koyuncu, 2014, s. 689).

Genel olarak askerliğe uygun kişilerin mim (♠) işareti ile belirtildiği bu sayımlarda, bazı istisnai durumlar da söz konusudur. Öyle ki mim (♠) işareti, kimi zaman askerlik çağına gelmemiş kimseler içinde kullanılabilir. M. Mesut Özekmekçi, *Bazı Osmanlı Nüfus Defterlerinde Mim (♠) ve Çeşitli Harfler ile Özel İşaretlerin Kullanımına Dair* isimli makalesinde bu konuya değinmekte ve mim (♠) işaretinin kullanımına ilişkin genel bir kanı oluşturmanın doğru olmadığını ifade etmektedir (Özekmekçi, 2020, s. 3060). Benzer durum kişilerin meslek kayıtları için de söz konusudur. Zira kimi defterlerde bu kayıtlara yer verilirken, kimi defterlerde bu kayıtlara yer verilmemektedir. Bu nedenle nüfus defterlerinden kişilerin meslek bilgilerine ulaşılabilir şekilde bir genel kanı oluşturmak doğru değildir. Örneğin; H.1246/ M.1831 yılı Samakov Kazasına ait Müslüman ahalinin nüfus defterlerinde, kazada bulunan kişilerin mesleklerine ilişkin bir ibareye rastlanmazken (BOA. NFS. d. 6151/4), bu çalışmanın temel kaynaklarından birisi olan H.1259/ M.1843-44 tarihli nüfus defterinde, bazı kişilerin meslek bilgilerine yer verilmiştir (BOA. NFS. d. 6156/17).

H. 1259 ve H. 1260 Yıllarına Ait Nüfus ve Temettüat Defterlerine Göre Samakov Kazası Hoca Sefer Mahallesi / Pınar DOĞANAY

H. 1246/ M.1831 tarihli nüfus sayımı verilerine göre; toplam “1.097” (erkek) nüfusu bulunan Samakov’un bu nüfusunun 507’si mahallelerde, geri kalanları ise kırsal alanlarda ikamet etmektedir (BOA. NFS. d. 6150/3). Hoca Sefer Mahallesi, mevcut dönemde Samakov’daki en kalabalık Müslüman Mahallesi’dir. Erkek nüfus sayısı 69 olan mahallenin tahmini toplam nüfus sayısı ise 138’dir (BOA. NFS. d. 6150/3). Bahsi geçen bu nüfus sayımında hane sayısının ise 39 olduğu Hoca Sefer Mahallesi’nin, H.1259/ M.1843-44 yılına ait nüfus defterindeki verileri ise şu şekildedir:

Tablo 1: Hoca Safer Mahallesi’ndeki (Erkek) Nüfus Kayıtları

Hane	İsim	Yaş	Meslek
1	Mehmet Kâmil bin Mehmet Emin Ağa	40	-
	-oğlu Salih Ahmet	2	
	-yeğen Seyit Mustafa	19	
	-kardeşi İbrahim Ağa	23	
2	Seyit Ali Ağa bin Belirsiz	40	-
	-oğlu Mehmet	8	
3	Şakir Ağa bin Hacı İsmail Ağa	25	-
	-oğlu Saffet İbrahim	2	
4	Mustafa Ağa bin Ahmet Ağa	35	-
	-oğlu İbrahim	2	
	-kardeşi Ali Ağa	20	
5	Ali Molla bin Abdullah	Belirsiz	-
6	İsmail bin Dursun İbrahim	27	-
7	Kör Hasan bin Mehmet	45	
8	Mahmut bin Ömer	75	Dellâl
9	Süleyman bin Osman	25	-
10	Seyit Ömer bin Şaban Ali	75	-
11	Mehmet bin Abdurrahman	28	Bakkal
12	Seyit bin İsmail	57	-
	-oğlu Abdurrahman	21	
	-oğlu Hasan	14	
13	Ahmet bin Mehmet	22	-
14	Abdullah bin Osman	30	-
15	Sait İsmail bin Belirsiz	50	-
16	Ali bin Salih	42	-
17	Belirsiz bin Abdullah	40	-
18	Mehmet bin Osman	45	Arabacı
19	Ali bin Ebubekir	20	-
20	Abdurrahman bin Molla Mehmet	20	-
21	Ak Ağa Salih bin Mehmet Emin	38	-
22	Deli Ahmet bin Abdullah	35	-
23	Derviş bin Ali	45	-
24	Belirsiz bin Mehmet	62	
25	Eyüp bin Belirsiz	27	-
	-oğlu Abdulkadir	12	
26	Abdullah Salih bin Belirsiz	40	-
	-oğlu Şaban	27	
	-diğer oğlu Mehmet	4	
27	Şahin bin Ömer	35	-
28	Mithat Hüsnü bin Hasan	38	-

	-oğlu Seyit Ali	2	
29	Molla Hasan bin Hacı Ahmet	22	-
30	Ahmet bin Mehmet	51	Berber
	-oğlu Abdullah	2	
31	Süleyman bin Halil	26	-
32	İshak bin Belirsiz	40	Arabacı
	-oğlu Ahmet	5	
33	Mustafa bin Hasan	20	-
34	Şeyh Ahmet Efendi bin Ali Bey	38	-
	-oğlu Ali	10	
	-diğer oğlu Mehmet Rasim	7	
35	Mehmet bin Sadullah	45	-
36	İmam oğlu Ali bin Mehmet	75	-
37	Seyit bin Hacı Osman	28	-
38	İskender bin Osman Efendi	35	-
39	Molla Mustafa bin Hacı Ahmet	65	-
40	İstanbul lu Halil bin Belirsiz	28	-
41	Feyzullah bin Abdullah	32	-
42	Mustafa bin Ali Buzacı zade	54	-
	-oğlu Ali	28	
	-diğer oğlu Mehmet Arif	2	
43	Abdül tank bin Abdül baki	19	-
44	Mehmet bin Kasım	35	-
	-oğlu Arif	8	
	-diğer oğlu Ali	2	
45	Ahmet bin Salih İbrahim	27	-
46	Hasan bin Ahmet	67	-
	-oğlu Osman	19	
47	Hasan bin Ahmet	43	-
48	Osman bin Abdullah	45	-
49	Feyzullah bin Abdullah	42	-
	-oğlu Hasan	15	
	-diğer oğlu Ali	3	
50	Abdullah bin İbrahim	55	Berber
	-oğlu Mustafa	27	
	-oğlu Süleyman	22	
51	Ahmet bin Süleyman	46	-
	-oğlu Mehmet	22	
	-diğer oğlu İbrahim	1	
52	Sekban bin Mehmet	65	-
53	Salih bin Ahmet	58	-
	-oğlu İbrahim Abdullah	27	
	-diğer oğlu Mustafa	25	
	-diğer oğlu İshak Hasan	12	
	-diğer oğlu Abdi	8	
54	Halil bin Mustafa	65	-
	-oğlu Mehmet Raşit	27	
55	Ali bin Halil	40	-
	-oğlu Hasan	6	
56	Mehmet bin Ali	60	-
57	Salih bin Abdi	65	-
58	Mustafa bin Ahmet	65	-

H. 1259 ve H. 1260 Yıllarına Ait Nüfus ve Temettüat Defterlerine Göre Samakov Kazası Hoca Sefer Mahallesi / Pınar DOĞANAY

	-oğlu Süleyman	2	
59	Saffet Mehmet	33	
	-oğlu Ahmet	2	
60	Hasan bin Belirsiz	35	-
61	Mehmet Şahin bin Ali Efendi	12	-
	-kardeşi Belirsiz	6	
62	İbrahim bin Belirsiz	35	-
	-oğlu Mehmet	2	
63	Salih Ahmet bin Eyüp	60	-
	-oğlu Süleyman	2	
64	Abidin bin Abdullah	33	-
	-oğlu Belirsiz	8	
	-diğer oğlu Belirsiz	5	
65	Yusuf bin Hasan	62	-
66	Abdurrahman bin Mustafa	33	-
67	Hasan bin Belirsiz	45	-
68	Osman bin Halil	36	-
69	Osman bin Belirsiz	38	-
70	Osman bin Ali	35	-
71	İsmail bin Salih	25	-
72	Süleyman bin Ali	20	-
	-kardeşi İsmail	15	
73	Abdi bin Abdullah	37	-
	-oğlu Şaban Mehmet	16	
	-diğer oğlu Süleyman	6	
74	Zait bin Ahmet	45	-
75	Hasan bin Mehmet	48	-
	-oğlu İbrahim	22	
76	Kara Mehmet bin Abdullah	65	-
77	Mustafa bin Belirsiz	13	-
78	Abdurrahman bin Mustafa	41	-
79	Mustafa bin Mehmet	25	-
80	Ahmet bin Süleyman	40	-
81	Mehmet bin Molla Ahmet	25	-
82	Belirsiz bin Ali Salih	17	-

Kaynak: BOA. NFS. d. 6156/17-19.

Tablo (1)'de görüldüğü üzere H. 1259/ M.1843-44 yılında toplam 82 haneden oluşan bir yerleşim yeri olan Hoca Sefer Mahallesi, bir önceki nüfus sayımı verilerine kıyasla, hane ve nüfus sayısında kayda değer artış yaşamıştır. Bu dönemde toplam erkek nüfus sayısı 137 olan mahallenin, tahmini toplam nüfus sayısı ise 274'tür³(BOA. NFS. d. 6156/17-19). Mahalledeki nüfusun büyük çoğunluğunu ise 12-40 yaş aralığındaki kimseler oluşturmaktadır.

Nüfus defterindeki verileri genel olarak bu şekilde olan Hoca Sefer Mahallesinin temettüat defterindeki verileri ise aşağıdaki gibidir:

3. Hoca Sefer Mahallesinin Temettüat Defteri Kayıtları

Osmanlı şehir tarihî çalışmalarında kullanılan bir diğer önemli kaynak olan temettüat defterleri, halktan geliri ölçüsünde alınan temettü vergisinin kaydedildiği defterlerdir. Tanzimat'tan önce farklı isimlerle

³ Bu sayı kadın nüfusun erkek nüfus sayısına dâhil edilmesiyle elde edilmiştir.

alınan vergilerin yerine tek bir verginin alınması ve hane reisinin gelirlerinin tespiti maksadıyla yapılan temettü sayımları, ilk defa 1840 yılında başlamıştır (Korkmaz, 2017, s. 89; Küttükoğlu, 1995, s. 396).

Samakov Kazası Hoca Sefer Mahallesi'ne ait H.1260/ M.1844-45 yılına ait temettüat defterinde toplam 81 hane kayıtlı olup bu hanelere ilişkin bilgiler şu şekildedir:

Tablo 2: Hoca Safer Mahallesi'ndeki Nüfusun (Erkek) Temettüat Kayıtları

Hane	İsim	Meslek	Yıllık Tahmini Kazancı (Kuruş Cinsinden)
1	Mehmet Emin Ağa oğlu Mehmet Kâmil	-	930
2	Hacı Emin Ağa oğlu Şakir	-	350
3	Mehmet Hamdi Ağa oğlu Mehmet Salim Bey	Fabrika Sahibi	17.720
4	Abdürrahim oğlu Ali Efendi	Talebe-i ulûm	-
5	Dursun İbrahim oğlu İbrahim	Asker	-
6	Mehmet oğlu Kör Hasan	Maden Amelesi	140
7	Mehmet oğlu Ahmet	-	-
8	Abdi oğlu Hacı Hasan	Tüccar	-
9	Kara Hacı Ali oğlu Süleyman	Maden Amelesi	180
10	Kalın Abdurrahman oğlu Mehmet	Bakkal	110
11	Sait oğlu Abdurrahman	Asker	230
12	Zaim İbrahim oğlu Ali	Maden amelesi	110
13	Sadullah oğlu Mehmet	Maden Amelesi	310
14	— oğlu Sarı İsmail	Maden Amelesi	150
15	Salih oğlu Ali	-	120
16	—Mahmut oğlu Mehmet	-	-
17	Ebubekir oğlu Molla Ali	Maden amelesi	340
18	Mehmet Efendi oğlu Abdurrahman	Asker	-
19	Mehmet Emin oğlu Halil Ak Ağa	-	260
20	Mehmet oğlu Sait	Bakkal	160
21	Abdullah oğlu Ahmet	Maden Amelesi	110
22	Mehmet oğlu Eyüp	Asker	150
23	Abdullah oğlu Zekeriya	Kıracı	130
24	Rasim oğlu Sadık	-	220
25	İbiş oğlu Abdullah	Hatımcı ve Maden Amelesi	350
26	Ömer oğlu Haşim	Doğramacı	150
27	— oğlu Hüseyin	Dellâl	150
28	Hacı Hamza oğlu Muhsin	Maden Amelesi	160
29	Mehmet oğlu Ahmet	Berber	210
30	Halil oğlu Şaban	Asker	-
31	Muhsin oğlu Molla Mustafa	Maden Amelesi	150
32	Şeyh Ahmet Efendi oğlu Ahmet	-	-
33	İmam oğlu Ali	-	-
34	Hacı Osman Efendi oğlu Mehmet Akif Efendi	Kâtip	700
35	Osman Efendi oğlu İskender	-	200
36	Saffet Mustafa Efendi oğlu Hasan Efendi	-	220
37	İstanbullu Salih	-	110

H. 1259 ve H. 1260 Yıllarına Ait Nüfus ve Temettüat Defterlerine Göre Samakov Kazası Hoca Sefer Mahallesi / Pınar DOĞANAY

38	Buzacı Ali oğlu Mustafa	Debbağ	200
39	Abdullah oğlu Abdülbaki	-	405
40	Kasım oğlu Mehmet	Maden Amelesi	140
41	Hallaç İbrahim oğlu Ahmet	Maden Amelesi	170
42	Abdi oğlu Nuri	Kıracı	70
43	Koca Osman oğlu Hasan	Maden Amelesi	150
44	Osman oğlu Hüseyin	Maden Amelesi	320
45	Abdullah oğlu Feyzullah	Maden Amelesi	210
46	İbrahim oğlu Abdullah	Berber	350
47	Süleyman oğlu Ahmet	Maden Amelesi	245
48	Halit Mustafa oğlu Ahmet	-	-
49	Abdullah oğlu Topal Ali	Tüccar	-
50	Ali oğlu Mehmet	Maden Amelesi	150
51	Abdi oğlu Salih	Maden Amelesi	150
52	Talim Ahmet oğlu Mustafa	Kıracı	80
53	Said oğlu Hafız Mehmet	Maden Amelesi	310
54	Abdi oğlu Said	Kıracı	110
55	Ali Efendi oğlu Mehmet Şahin	-	-
56	İbrahim oğlu Seyis Mehmet	Seyis	-
57	Ahmet oğlu Molla Hasan	-	90
58	Abdi oğlu Sait İbrahim Efendi	-	150
59	Abdullah oğlu Abdi	-	-
60	Hüseyin oğlu Yusuf	Mısırcı	60
61	— Hüseyin Sekban	-	-
62	Halil oğlu Osman	Maden Amelesi	180
63	Hayri oğlu Osman	Nalbant	220
64	Abdi —oğlu Osman	Maden Amelesi	230
65	Salih oğlu İsmail	Asker	-
66	Ali oğlu Süleyman	Kıracı	110
67	Mustafa oğlu Mehmet	Maden Amelesi	110
68	Talim Mehmet oğlu Hüseyin	Nalbant	340
69	Hacı İbrahim oğlu Mustafa	Nalbant	120
70	Mustafa oğlu Abdurrahman	Saraç	260
71	İsmail oğlu Ahmet	Hizmetkâr	120
72	Muhsin oğlu Abdi	-	250
73	Ali oğlu Abdullah	-	60
74	Abdi oğlu Sofyalı Ahmet	Maden Amelesi	120
75	Abdi oğlu —	Kıracı	190
76	Feyzullah oğlu Emrah	Kıracı	180
77	İskender oğlu Tosun	Kıracı	140
78	Osman oğlu Ali	-	170
79	— oğlu Abdurrahman	-	180
80	Hallaç Mustafa Ailesi Emlâkî	Hallaç	110
81	Sadullah Ağa oğlu Seyit Ali Ağa	-	1.190

Kaynak: BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15.

Tablo (2)'de görüldüğü üzere Hoca Sefer Mahallesi, temettüat defterlerinde “81” haneli bir yerleşim yeri olarak yer almaktadır. Aynı dönemde ait nüfus defterinde ise hane sayısı “82” olarak belirtilmiştir. Bu hanelerden 29’u nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de kayıtlıdır. Geriye kalan 52 hanenin 39’u ise nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de birbirinden farklıdır. Kalan 13 hanedeki isimler birbiriyle benzer olmakla birlikte bu kişilerin aynı kişiler olup olmadığı kesin değildir. Zira bu kişilere ait kayıtlarda birtakım eksiklikler bulunmaktadır. Bununla birlikte defterlere ilişkin göz ardı edilmemesi

gereken bir diğer husus ise, nüfus defterindeki hane ibaresinin bir evi, temettüat defterindeki hane ifadesinin ise bir vergi mükellefini belirtmesidir.

Bu sayılar esas alındığında, defterlerdeki benzerlik oranı %35,80, farklılık oranı ise %48,14 olmaktadır. Belirsizler bu sayıya dâhil edilmemiştir. Şayet onlar da bu sayıya dâhil edilirse aradaki fark daha da artacaktır. Aynı döneme ait kayıtlar olmasına karşın defterlerde bu tarz farklılıkların görülmesinin nedeni ise yukarıda da ifade edildiği üzere defterlerin tutuluş şekli ve amacı ile ilgilidir (Bizbirlik ve Atar, 2009, s. 38).

Her iki defter türünde de kayıtlı olan kişilere ait liste ise şu şekildedir:

Tablo 3: Nüfus ve Temettüat Defterlerinin Her İkisinde de Kayıtlı Olan Kişilerin Listesi

Hane	No	İsim	Yaş	Meslek	Çocuk Sayısı (Erkek)	Fiziksel Özellikleri	Senelik Vergi Miktarı (Kuruş)	Senelik Tahmini Kazancı (Kuruş)
1	1	Mehmet Kâmil	40	-	1/oğlu 1/yeğen 1/kardeşi	Uzun boylu, kumral sakallı	170	930
2	2	İsmail	27	Asker	-	Uzun boylu, siyah bıyıklı	-	-
3	3	Kör Hasan	45	Maden Amelesi	-	Uzun boylu, sarı bıyıklı	7	140
4	4	Mehmet	28	Bakkal	-	Uzun boylu, sarı sakallı	16	110
5	5	Ahmet	22	-	-	Orta boylu, ter bıyıklı	-	-
6	6	Ali	42	-	-	Orta boylu	6	120
7	7	Molla Ali	25	Maden Amelesi	-	Kısa boylu ter bıyıklı	20	340
8	8	Abdurrahman	20	Asker	-	Orta boylu, ter bıyıklı	-	-
9	9	Deli Ahmet	35	Maden amelesi	-	Kısa boylu, ince siyah bıyıklı	6	110
10	10	Molla Hasan	22	-	1/kardeşi	Orta boylu, ter bıyıklı	-	90
11	11	Ahmet	51	Berber	1/oğlu	Orta boylu, sarı sakallı	20	210
12	12	Mehmet	45	Maden Amelesi	-	Kısa boylu, ince kumral bıyıklı	12	310
13	13	İmamoğlu Ali	75	-	-	Kısa boylu, koyu sakallı	-	-
14	14	İskender	35	-	-	Kısa boylu, kumral sakallı	-	200
15	15	Feyzullah	32	Maden Amelesi	-	Kısa boylu, kumral bıyıklı	8	210
16	16	Mustafa	54	-	2/oğlu	Orta boylu, kır sakallı	-	200
17	17	Mehmet	35	Maden Amelesi	2/oğlu	Orta boylu, kumral bıyıklı	10	140
18	18	Abdullah	55	Berber	2/oğlu	Orta boylu, kır sakallı	-	350

H. 1259 ve H. 1260 Yıllarına Ait Nüfus ve Temettüat Defterlerine Göre Samakov Kazası Hoca Sefer Mahallesi / Pınar DOĞANAY

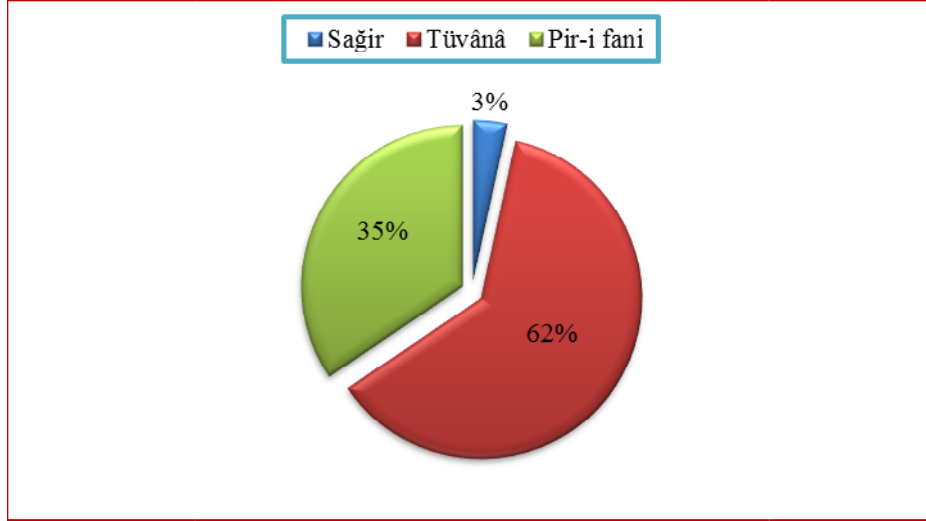
19	19	Ahmet	46	Maden Amelesi	2/oğlu	Orta boylu, kır sakallı	28	425
20	20	Mehmet	60	Maden Amelesi	-	Orta boylu, kır sakallı	10	150
21	21	Salih	65	Maden Amelesi	-	Kısa boylu, kır sakallı	10	150
22	22	Mehmet Şahin	12	-	1/Kardeşi	-	-	-
23	23	Abdurrahman	33	Saraç	-	Orta boylu, kumral sakallı	20	260
24	24	Osman	36	Maden amelesi	-	Kısa boylu, siyah sakallı	10	180
25	25	Osman	35	-	-	Orta boylu, kumral sakallı	10	170
26	26	İsmail	25	Asker	-	Kısa boylu	-	-
27	27	Süleyman	10	Kıracı	1/kardeşi	Orta boylu, ter bıyıklı	-	110
28	28	Abdi	37	-	2/oğlu	Uzun boylu, sarı sakallı	-	-
29	29	Mustafa	25	Maden Amelesi	-	Kısa boylu, ince kumral bıyıklı	-	110

Kaynak: BOA. NFS. d. 6156/17-19; BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15.

Defterlerdeki benzerlik oranının yaklaşık %36 olması, mikro düzeyde de olsa mahalledeki kişiler hakkındaki bilgilerin detaylandırılmasına imkân vermektedir. Öyle ki tablo (3)'de yer alan 29 haneye ait bilgiler, hem tablo (1), hem de tablo (2)'de yer alan kişilere göre daha detaylıdır. (2) numaralı tabloya bakıldığında, mahalledeki nüfusun önemli bir kısmının madencilik sektöründe hizmet verdiği rahatlıkla söylenebilirken, (1) numaralı tabloda böyle bir şeyi söyleyebilmek mümkün değildir. Yine (1) numaralı tabloya bakarak mahallede ikamet eden nüfusun büyük çoğunluğunu 12-40 yaş aralığındaki kimselerin oluşturduğu ifade edilebilirken, (2) numaralı tabloya bakarak bunu ifade edebilmek mümkün değildir. Ancak her iki defter türündeki bilgilerin bir araya getirildiği (3) numaralı tabloya bakıldığında, mahallede ikamet eden kişilere ait bilgilerin daha detaylı hale geldiği görülmektedir. Örneğin; (3) numaralı tabloda yer alan Mehmet Emin Ağa oğlu Mehmet Kâmil örneği incelendiğinde; Mehmet Kâmil'in 40 yaşında, uzun boylu, kumral sakallı bir kimse olduğu, hane nüfusunda oğlu Salih Ahmet'in yanı sıra yeğeni Seyit Mustafa ve kardeşi İbrahim Ağa'nın da kayıtlı olduğu görülmektedir. Senelik vergi miktarının "170" kuruş olduğunun belirlendiği Mehmet Kâmil'in, yıllık temettüatının ise "930" kuruş olduğu görülmektedir. Mehmet Kâmil'e ait bu bilgilerden yaş, fiziksel özellikler ve hanedeki diğer kişilerin isimleri nüfus defteri üzerinden, vergi miktarı, yıllık kazancı gibi sayısal veriler de temettüat defteri üzerinden belirlenmiştir.

4. Hoca Sefer Mahaltesinde İkamet Eden Nüfusun (Erkek) Yaş Dağılımı

Nüfus defterlerindeki kayıtlara göre toplam "137" erkek nüfusun bulunduğu Hoca Sefer Mahaltesindeki erkeklerin büyük çoğunluğunu, tûvânâ olarak nitelendirilen 12-40 yaş aralığındaki kimseler oluşturmaktadır. Nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de kayıtlı olan kişilerin yaş dağılımına bakıldığında, mahallenin geneli ile benzer bir durum karşımıza çıkmaktadır. Bu kişilere ait detaylı grafik aşağıdaki gibidir:

Grafik 1: Nüfus ve Temettüat Defterlerinin Her İkisinde de Kayıtlı Olan Kişilerin Yaş Dağılımı

Kaynak: BOA. NFS. d. 6156/17-19; BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15.

Grafik (1)'de görüldüğü üzere nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de kayıtlı olan “29” kişinin %62’sini tüvânâ olarak nitelendirilen 12-40 yaş aralığındaki kimseler oluşturmaktadır. Sağır olarak nitelendirilen 0-11 yaş grubundaki kişilerin oranının %3 olduğu bu kişiler arasında pir-i fani bir diğer ifade ile yaşlı, ihtiyar olarak nitelendirilen kişilerin oranı ise %35’dir.

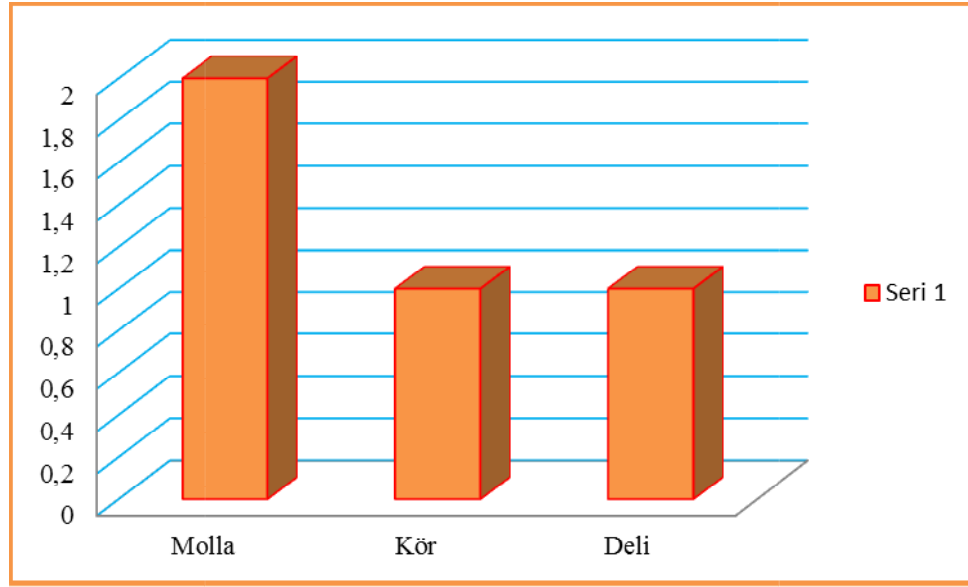
5. Hoca Sefer Mahallesinde İkamet Eden Nüfusun Kullandığı Lakaplar

Defterlerdeki kayıtlar kişilerin lakapları hakkında da bilgi vermektedir. Hem nüfus defterlerinde hem de temettüat defterlerinde sıkça rastlanılan bu lakaplar arasında en yoğun olarak kullanılan Ağa ve Hacı’dır. Ardından ise Molla ve Şeyh gibi unvanlar gelmektedir. Kaza genelinde ayrıca kişilerin dış görünüşünden, fiziksel eksikliklerinden, mesleklerinden, memleketlerinden veya milletlerinden esinlenerek oluşturulan lakaplar da bulunmaktadır. Örneğin, Abacı, Berber, Kasap, Değirmenci, Boyacı, Debbâğ, Fırıncı, Terzi, Meyhaneci ve Hallaç gibi lakaplar kişilerin mesleklerinden esinlenerek oluşturulan lakaplar iken, Topal, Uzun, Çolak, Kör, Şişko, Kır, Toy, Küçük, Yamuk, Kara ve Kuru gibi lakaplar kişilerin dış görünüşü ve fiziksel eksikliklerinden esinlenerek oluşturulmuştur. Arnavut, Boşnak, İstanbullu, Kocaelili, Köstenceli, Sofyalı ve Edimli gibi lakaplar ise millet ve memleket bildiren lakaplardır. Ayrıca kaza genelinde Katil ve Karanlık gibi kişilerin karakterlerinden veyahut işledikleri suçlardan dolayı oluşturulan lakaplar da bulunmaktadır (Canova, 2019, s. 24). Bunlar arasında kişilerin meslekleri ve fiziksel eksikliklerinden esinlenerek oluşturulan lakaplar diğerlerine nazaran sayıca daha fazladır.

Hoca Sefer Mahallesi özelinde incelendiğinde ise kaza geneli ile benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Ağa, Hacı, Molla, Şeyh gibi lakapların çoğunlukla kullanıldığı mahallede, kişilerin dış görünüşünden esinlenerek oluşturulan lakaplar da bulunmaktadır. Örneğin, mahallede ikamet eden 45 yaşındaki maden amesi Mehmet oğlu Hasan, kayıtlarda Kör Hasan olarak yer almaktadır. (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/3).

Nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de kayıtlı olan kişiler arasındaki lakap dağılımına bakıldığında ise ortaya aşağıdaki gibi bir grafik çıkmaktadır:

Grafik 2: Nüfus ve Temettüat Defterlerinin Her İkisinde de Kayıtlı Olan Kişilerin Kullandıkları Lakaplar

Kaynak: BOA. NFS. d. 6156/17-19; BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15.

Grafik (2)'de görüldüğü üzere nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de kayıtlı olan kişiler arasında lakap kullanan veya bir lakap ile anılan kişi sayısı oldukça azdır. Sadece 4 kişinin lakap kullanıldığının belirlendiği bu kişilerden, ikisi Molla, diğer ikisi ise Kör ve Deli olarak kayıtlarda yer almıştır.

Lakapların yanı sıra defterlerde kişilerin dış görünüşleri, fiziksel özellikleri hakkında da bilgi bulunabilmektedir. Ancak bunlar sonucu da ciddi ölçüde etkileyecek bulgular değildir. Bu nedenle çalışma içerisinde ayrı bir başlık altında bunların belirtilmesine gerek görülmemiştir.⁴

6. Hoca Sefer Mahallesinde İkamet Eden Nüfusun Meslek Dağılımı

Sahip olduğu maden yatakları sayesinde Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki en önemli ve en zengin yerleşim yerlerinden birisi olan Samakov'un bu özelliği, Hoca Sefer Mahallesi'nin temettüat defterlerinde de ziyadesiyle kendini göstermektedir. Öyle ki Hoca Sefer Mahallesi'nin temettüat defterine bakıldığında, mahallede ikamet eden ahalinin %47 gibi önemli bir kısmının, madencilik sektöründe çalışan kimseler oldukları görülmektedir⁵(BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15). Geriye kalanların ise farklı sektörlerde hizmet verdiği mahallede, yoğun olarak bulunan diğer meslek grubu ise %17 ile kiracılarıdır. Kiracılar olarak kastedilen ise taşınabilir ya da taşınmaz mal varlıklarını kiraya vererek bundan gelir elde eden kimselerdir. Ancak bunları tarım alanlarını kiraya veren kimseler ile karıştırmamak gerekmektedir. Zira Hoca Sefer Mahallesi'nde ziraatla uğraşan ve bundan gelir elde eden kimse bulunmamaktadır. Kiracıların ardından %12 ile asker olarak kayıtlı olanların geldiği mahallede ayrıca nalbant, berber, bakkal, tüccar, debbağ, fabrika sahibi, hallaç, doğramacı, dellâl, hizmetkâr ve saraç gibi farklı meslek gruplarına sahip olanlar da bulunmaktadır. Ancak bunlara ilişkin bilgiler sınırlıdır. Örneğin, fabrikanın ne fabrikası olduğu kayıtlarda

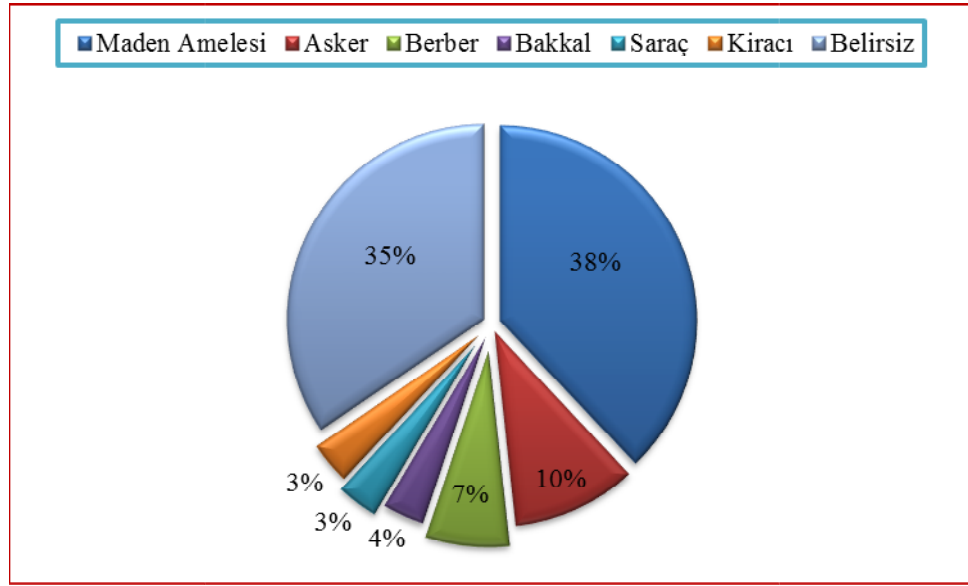
⁴Ayrıntılı bilgi için Bk. Tablo 3.

⁵Bu durum sadece Samakov Kazası ve ona bağlı yerleşim yerleri için geçerli değildir. Öyle ki Osmanlı Rumelisi'nin bazı şehirlerinde de benzer bir durum söz konusudur. Örneğin, Çimen Kazası Gölcük köyünde ikamet eden ahalinin yaklaşık %68'i kömür madenlerinde hizmet vermektedir. Bu durum Gölcük köyünün temel geçim kaynağının, kömürcülüğe dayandığını göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için Bk. (Durdu, 2022, s. 350).

belirtilmemiştir. Fakat kazada bulunan fabrikaların ekseriyetle demir fabrikası olması nedeniyle buradaki fabrikanın da demir fabrikası olma olasılığı oldukça yüksektir. Zira Samakov demir madenleri üzerinden gelir elde eden bir şehirdir. Diğer taraftan mahalledeki kişilerin büyük bir kısmının madenlerde çalışması da bu ihtimali güçlendirmektedir.

Mahallenin genel tablosu yukarıda ifade edildiği gibidir. Nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de kayıtlı olan kişilerin meslek dağılımına bakıldığında ise mahallenin genelinden biraz daha farklı bir grafik karşımıza çıkmaktadır. Örneğin mahallenin genelinde kiracı olarak gelir elde edenlerin sayısı bir hayli fazla iken bu kişiler arasında kiracılıktan gelir elde edenlerin oranı %3'tür. Ayrıca bunlar arasında mesleği net olarak belirlenmeyen kimseler de bulunmaktadır. Bunlara ilişkin ayrıntılı grafik ise aşağıdaki gibidir:

Grafik 3: Nüfus ve Temettüat Defterlerinin Her İkisinde de Kayıtlı Olan Kişilerin Meslek Dağılımı

Kaynak: BOA. NFS. d. 6156/17-19; BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15.

Grafik (3)'te görüldüğü üzere nüfus ve temettüat defterlerinde benzer olarak tespit edilen kişilerin büyük bir kısmını mahallenin genelinde olduğu gibi madencilik sektörüne hizmet veren kişiler oluşturmaktadır. Bunların oranının %38 olduğu bu kişiler arasında asker olarak kayıtlı olanların oranı %10, berberlerin %7, bakkalların %4, saraç ve kiracıların oranı ise %3'tür. Bunlar arasında meslekleri tespit edilemeyenlerin oranı ise %35'tir.⁶

7. Hoca Sefer Mahallesinde İkamet Eden Nüfusun Temettüat Miktarı

Temettüat defterlerinde, nüfus defterlerinin aksine "varidâtından veya mecmûundan bir senede temettüati" başlığı altında, hanelerin toplam gelir miktarı kaydedilmiştir. (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15). Mahallenin gelir dağılımının anlaşılması açısından oldukça önemli olan bu veriler, mahallede ikamet eden kişilerin zanaat, ticaret, hayvancılık vb. alanlardan elde ettikleri kazançlardan oluşmaktadır. Defterde yer alan kayıtlara göre Samakov Kazasının⁷ bu dönemdeki toplam gelir miktarı; 499,165 kuruştur. Bunun 231,

⁶ Nüfus ve temettüat defterlerinde benzer olarak kayıtlı olan bu kişilerin meslek bilgilerinin önemli bir kısmı ise yine Temettüat verilerinden elde edilmiştir. Zira hem giriş kısmında, hem de tablo (1)'de belirtildiği üzere Nüfus Defterlerindeki kayıtlarda, mahallede ikamet eden birkaç kişi hariç diğerlerinin meslek bilgileri yer almamaktadır.

⁷ Temettüat defterlerine göre Samakov Kazasında bu dönemde on dört mahalle bulunmaktadır. Bunlardan yedisi Müslümanlara, yedisi ise gayrimüslimlere aittir. Müslümanlara ait mahalleler, Tekke, Hoca Sefer, Kuşunlu, Musalli, Cami-i Atik, Nazır Cafer ve Mehmed Çavuş şeklinde kaydedilmişken; gayrimüslimlere ait mahalleler, Mandal, Leşker, Belas, Koca Papaz, Esker Kenarı, Yovan ve Dosik

213 kuruşu Müslümanlara, 267, 952 kuruşu ise gayrimüslimlere aittir. Mahalleler arasında en yüksek gelire sahip mahalle Nazır Cafer olup bunu sırasıyla; Belas, Koca Papaz, Mandal, Cami-i Atik, Hoca Sefer, Dosik, Leşker, Musalli, Esker Kenar, Yovan, Tekke, Kurşunlu ve Mehmed Çavuş Mahalleleri takip etmektedir. Bunların gelir dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 4: Samakov Kazasındaki Mahallelerin Ortalama Gelirleri

Mahalle İsmi	Hane Sayısı	Toplam Gelir (Kuruş)
Nazır Cafer	33	94,275
Belas	141	57,147
Koca Papaz	172	55,053
Mandal	203	44,025
Cami-i Atik	38	41,395
Hoca Sefer	81	31,760
Dosik	33	30,202
Leşker	163	28,455
Musalli	54	26,740
Esker Kenar	104	26,648
Yovan	40	26,422
Tekke	86	16,288
Kurşunlu	57	13,615
Mehmed Çavuş	33	6,985
Toplam	1.238	499,165

Kaynak: Canova, 2019, s.29.

Tablo (4)'te yer alan mahallelerden Nazır Cafer, Cami-i Atik, Hoca Sefer, Musalli, Tekke, Kurşunlu ve Mehmed Çavuş Mahalleleri Müslümanlara ait olup geriye kalanlar gayrimüslimlere aittir (Canova, 2019, s. 10). Bunlardan Hoca Sefer Mahallesi kaza genelinde en yüksek gelire sahip altıncı mahalle olup toplam temettü miktarı; 31,760 kuruştur.⁸ Müslüman Mahalleleri arasında ise Hoca Sefer Mahallesi, en yüksek gelire sahip üçüncü mahalledir.

Kaza genelindeki yüksek gelirli hanelere bakıldığında ise en yüksek gelire sahip kişinin Nazır Cafer Mahallesinde ikamet etmekte olan Mehmed Şakir Ağa olduğu görülmektedir. Toplam temettü miktarı 37,325 kuruş olan Mehmed Şakir Ağa'nın bu kazancı kazada bulunan çoğu mahallenin toplam hâsılatından fazladır. Mal varlıkları arasında 1 fabrika, çok sayıda büyükbaş hayvan bulunan Mehmed Şakir Ağa'nın gelirleri arasında ayrıca 116 dönüm çayır da bulunmaktadır (Canova, 2019, s. 31). Kaza genelinde en yüksek kazanca sahip diğer hane reisleri ise Cami-i Atik Mahallesi ile Hoca Sefer Mahallesinde ikamet etmektedir. Bunlardan Cami-i Atik Mahallesinde ikamet eden İbrahim Ağa'nın toplam geliri 27,040 kuruş, Hoca Sefer Mahallesinde ikamet eden Mehmet Salim Bey'in de 17,720 kuruştur (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2). Bu kişiler de kayıtlarda fabrika sahibi olarak yer almaktadır. Mehmet Salim Bey'in ardından Hoca Sefer Mahallesinde en yüksek hasılatla sahip diğer bir kişi ise Seyit Ali Ağa'dır (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2). Hasılatının önemli bir kısmını ticaretten elde eden Seyit Ali Ağa'nın toplam temettü miktarı 1,190 kuruştur. (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/15).

olarak kaydedilmiştir.

⁸Bazı kişilere ait temettü geliri net olarak belirlenememiştir. Bu nedenle bu elde edilen miktarda küçük miktarlarda eksikliklerin olabilmesi kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca bazı çalışmalarda mahallenin temettü geliri 31,915 kuruş olarak hesaplanmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bk. (Canova, 2019, s. 29).

Mahallenin geri kalanının önemli bir kısmı ise geçimini madencilikten sağlamaktadır. Yıllık temettü miktarları “110 ile 180” kuruş arasında değişkenlik gösteren bu kişilerin kazançlarındaki farklılığın temel nedeni, gelirlerini farklı kaynaklarla desteklemeleridir. Örneğin, (13) nolu hanede kayıtlı Sadullah oğlu Mehmet’in maden amelesi olarak senelik temettüatı 160 kuruş iken, kiraya verdiği bakkal ve saatçi dükkânı ile hayvanlardan elde edilen hâsılatla birlikte senelik temettüatı 310 kuruş olmaktadır (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/4). Mahallede ikamet eden bu kişiler, aynı zamanda büyük baş hayvanlar ile kiraya verilen dükkân ve ziraî aletlerden de kazanç elde etmektedir (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15). Ayrıca kayıtlarda “Çayır Öşrü” olarak geçen, her yıl çayırın biçilmesinden elde edilen gelir de mahalledeki kişilerin mal varlıklarında önemli bir yere sahiptir (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15).

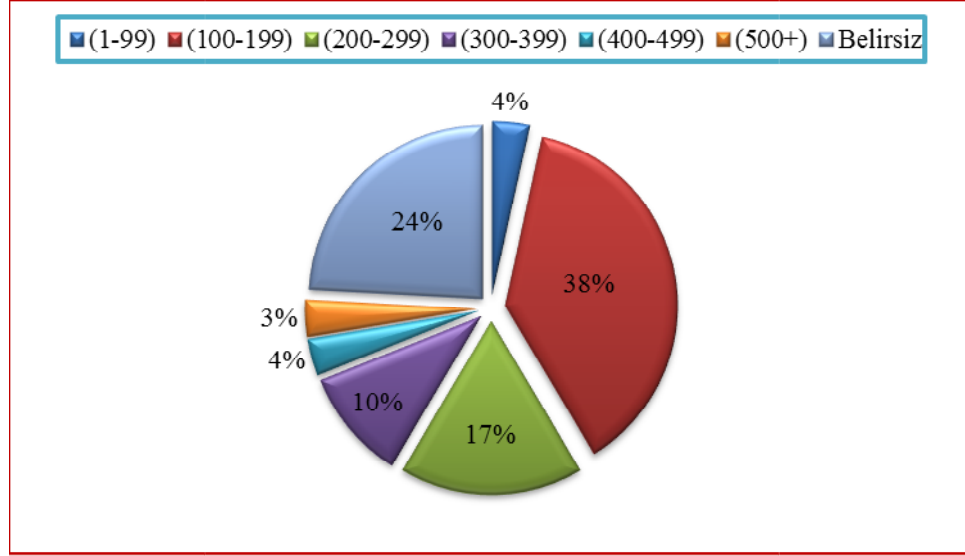
Mahalledeki kişilerin büyük çoğunluğu “100 ile 199” kuruş aralığında bir kazanca sahiptir. “1 ile 99” kuruş aralığında temettü geliri bulunanların oranının %6 olduğu mahallede, 400 kuruş ve üzeri kazanca sahip olanların oranı da bu sayıya eşittir. Bu kişilerin yanı sıra mahallede bulunanlar arasında herhangi bir kazancı bulunmayan kimseler de bulunmaktadır. Bunların oranı da yaklaşık %20’dir.

Mahallede bulunan düşük gelirli haneler ise (60) ve (73) nolu hanelerdir. Bunlardan (60) nolu hanede ikamet eden Hüseyin oğlu Yusuf’un senelik temettü geliri 60 kuruştur ve kazancını mısırçılıktan elde etmektedir (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/12). (73) nolu hanede ikamet eden Ali oğlu Abdullah ise kahvehanede çalışarak senelik 60 kuruş kazanmaktadır (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/14). Örneklerde görüldüğü üzere Osmanlı toplumunda, unvan sahibi kişiler ile herhangi bir unvana sahip olmayan kişiler arasında gelir düzeyi bakımından farklar vardır. Ancak bu durum yalnızca unvan sahibi olup olmamakla da ilişkili değildir. Zira unvan sahipleri arasında da gelir farklılıkları bulunmaktadır (İlter, 2022, s. 458). Yukarıda yer alan Mehmet Salim Bey ve Seyit Ali Ağa örnekleri incelendiğinde unvan sahipleri arasında da kazanç farklılıklarının nasıl değişiklik gösterdiği net olarak görülmektedir.

Mahalledeki genel tablonun bu şekilde olduğu bu kayıtlar üzerinden nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de kayıtlı olan kişilerin durumuna bakıldığında ise karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır;

Senelik toplam temettü miktarı 5,015 kuruş olan bu kişiler arasında en yüksek gelire sahip kişi, (1) nolu hanede ikamet eden Mehmet Kâmil’dir. Senelik 930 kuruşluk bir kazancı bulunan Mehmet Kamil’in bu kazancının 580 kuruşu çayır öşründen, 350 kuruşu da büyükbaş hayvanlar ile icara verdiği tahta bıçkısından gelmektedir (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2). Bunlar arasında en düşük kazanca sahip kişi ise “90” kuruşluk gelir ile (57) nolu hanede kayıtlı olan Ahmet oğlu Molla Hasan’dır. Molla Hasan’ın bu kazancının 40 kuruşu çayır öşründen, 50 kuruşu da kömürcü dükkânından gelmektedir (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/11). Geriye kalanların büyük çoğunluğunun ise “100 ile 199” kuruş aralığında gelire sahip olduğu bu kişilerin temettü dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 4: Nüfus ve Temettüat Defterlerinin Her İkisinde de Kayıtlı Olan Kişilerin Senelik Temettü Miktarı

Kaynak: BOA. NFS. d. 6156/17-19; BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199, 2-15.

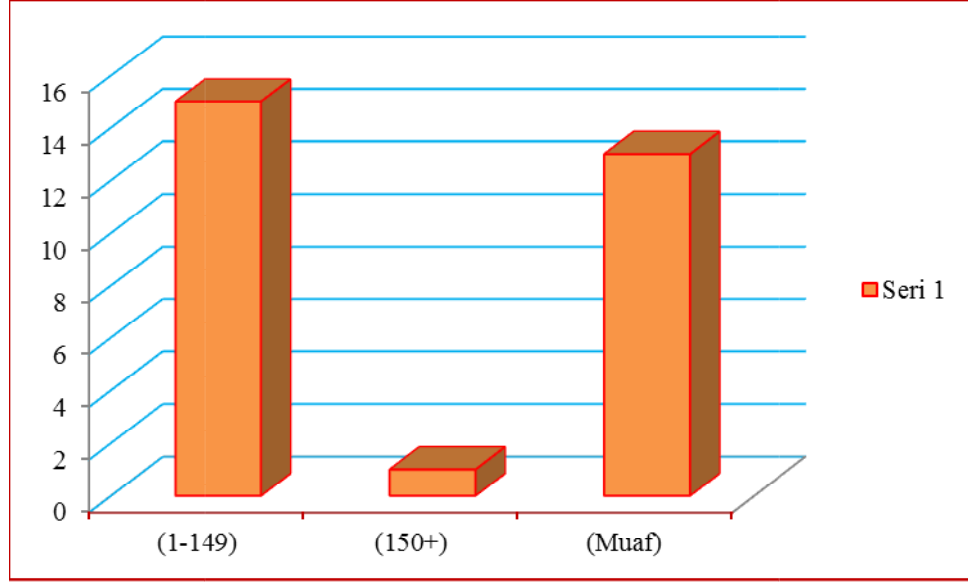
Grafik (4)'te görüldüğü üzere nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de kayıtlı olan kişilerin %38'i, senelik "100 ile 199" kuruş arasında bir gelir elde etmektedir. "1-99" kuruş ile "400-499" kuruş aralığında kazançta sahip olanların oranının %4 olduğu bu kişiler arasında herhangi bir geliri bulunmayanların oranı ise %24'tür. Bu kişiler kayıtlara, "fukaradan olduğu" şeklinde kaydedilmiştir (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/11).

8. Hoca Sefer Mahallesinde İkamet Eden Nüfusun Vergi Miktarı (Vergi-i Mahsûsa)

Tanzimat'tan sonra uygulanmaya başlanan ve başlangıçta yılda iki defa alınan Vergi-i Mahsûsa, örfi vergiler yerine konulmuştur. Bazı istisnalar hariç herkesten ekonomik durumuna göre alınan bu vergi, zaman içerisinde farklı isimlerle anılmıştır (Metin, 2017, s. 420). Temettüat defterlerindeki kayıtlara göre Samakov Kazasında bulunan 14 mahallenin toplam vergi-i mahsûsa miktarı; 49, 007,25 kuruştur (Canova, 2019, s. 62).

Mahalleler arasında en yüksek vergi-i mahsûsa miktarı, 9,344 kuruşla gayrimüslim mahallelerden olan Belas Mahallesi aittir. İkinci sırada ise 8,896 kuruşla gayrimüslimlere ait bir diğer mahalle olan Koca Papaz Mahallesi gelmektedir (Canova, 2019, s. 62). Hoca Sefer Mahallesi ise senelik 1,100 kuruşluk vergi-i mahsûsa bedeli ile mahalleler arasında en fazla vergi ödeyen on birinci mahalledir. Müslüman Mahalleler arasında ise dördüncü sırada yer alan mahallede hane başına düşen ortalama vergi bedeli, 13, 4 kuruştur (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15; Canova, 2019, s. 62). En yüksek vergi-i mahsûsa bedelinin "170" kuruş olduğu mahallede en düşük vergi bedeli ise "6" kuruştur (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15). Vergi-i mahsûsa miktarları net olarak tespit edilemeyenlerin oranının %1 olduğu mahallede, muaf olanların oranı ise %43'tür (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15).

Nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de benzer olarak kayıtlı olanların durumu ise aşağıdaki gibidir:

Grafik 5: Nüfus ve Temettüat Defterlerinin Her İkisinde de Kayıtlı Olan Kişilerin Vergi-i Mahsûsa Miktarı

Kaynak: BOA. NFS. d. 6156/17-19; BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2-15.

Grafik (5)'te görüldüğü üzere nüfus ve temettüat defterlerinin her ikisinde de kayıtlı olan kişilerden 15'i "1 ile 49" kuruş aralığında bir vergi miktarı ödemektedir. Büyük çoğunluğunun ortalama bir gelire sahip olduğu bu kişilerden sadece birkaçı senelik "150" kuruş ve üzeri bir vergi miktarı ödemektedir. Bu kişiler aynı zamanda mahalledeki en yüksek gelir düzeyine sahip kişilerdir (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2).

Vergi-i mahsûsa dışında Osmanlı Devleti'nde cizye, aşar ve rûsûmât vergileri de alınır. Bunlardan cizye, gayrimüslim erkeklerden alınan bir vergi türüdür. Samakov Kazasında bulunan yedi gayrimüslim mahallesinde toplam 819 hane bulunmakta olup bunların 728'i cizye vergisi ödemektedir. Muaf olan hane sayısının 91 olduğu bu mahalleler arasında en yüksek cizye miktarı; Koca Papaz, Belas ve Dosik Mahallelerinde ödenirken, en düşük cizye miktarı, Mandal ve Leşker Mahallelerinde ödenmektedir (Canova, 2019, s. 60).

Bir diğer vergi türü olan aşar ise toprak mahsullerinden alınmaktadır. Tanzimatla birlikte toprağın verim gücüne ve sulama imkânına göre 1/10 oranında tahsil edilmeye başlanan bu vergi türünün çoğunu, hububattan alınan öşür oluşturmaktadır (Tabakoğlu, 2007, s. 101). Hoca Sefer Mahallesinde ziraatla uğraşan ve bundan gelir elde eden kimse bulunmadığı için bu vergi türünü ait bir kayda rastlanılmamıştır. Kaza genelinde ise bu vergi türü sadece Yovan ve Dosik Mahallesinden alınmıştır. Çünkü ziraat sadece bu iki yerleşim yerinde yapılmaktadır. Toplam 1,338 kuruşluk aşar vergisinin ödendiği kazada bu verginin 703 kuruşu Yovan Mahallesinden, 635 kuruşu ise Dosik Mahallesinden alınmıştır (Canova, 2019, s. 63).

Diğer bir vergi türü olan rûsûmât ise devletin verdiği hizmetlere karşılık aldığı vergilere denilmektedir (Tabakoğlu, 2007, s. 582). Kaza genelinde toplam 106,38 kuruşluk bir rûsûmât vergisinin ödendiği Samakov'da ödenen bu miktarın 60,779 kuruşu Nazır Cafer, 22,011'i Cami-i Atik, 11,800'ü Musalli ve 11,790'ı Hoca Sefer Mahallesinden alınmıştır (Canova, 2019, s. 65). Hoca Sefer Mahallesinde bu vergi türünü ödeyen kişi (3) nolu hanede ikamet eden Fabrika Sahibi Mehmet Salim Bey'dir. Temettüat defterinde toplam rûsûmât bedeli "11.800" kuruş olarak belirtilen Mehmet Salim Bey'in ödediği bu miktar esasen

11.800 değil, 11.790 kuruştur.⁹ Bunun 11.380'ini cânib-i mûrtemür, 410'u ise mukâtaa olarak tahsil edilmiştir (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2).

Sonuç

Nüfus ve temettüat defterlerine göre Samakov Kazası Hoca Sefer Mahallesinin incelendiği bu çalışmada, şu çıkarımlara ulaşılmıştır;

H.1259-1260/ M.1843-1845 yılları arasında toplam 137 erkek nüfustan oluşan Hoca Sefer Mahallesinin tahmini toplam nüfus sayısı 274, hane sayısı 82'dir. Bu hanelerden 29'u nüfus ve temettuat defterlerinin her ikisinde de yer almaktadır. Geriye kalan hanelerden 39'u ise her iki defter türünde de birbirinden farklıdır. Kalan 13 hanedeki isimler defterlerde yer almakla birlikte bu kişilerin aynı kişiler olup olmadığı kesin değildir. Zira her iki defter türünde de bu kişilere ait bilgilerde birtakım eksiklikler bulunmaktadır.

Defterlerde kayıtlı olan bu kişilerin büyük kısmını tüvânâ olarak nitelendirilen 12-40 yaş aralığındaki kimseler oluşturmaktadır. Pir-i fâni diğer bir ifade ile koca, ihtiyar olarak nitelendirilen 40 yaş üzeri kimselerin nüfus yoğunluğu bakımından ikinci sırada bulunduğu mahallede sağır olarak nitelendirilen 0-11 yaş grubundakiler ise son sırada yer almaktadır.

Kazadaki mahalleler arasında en yüksek gelire sahip altıncı mahalle olan Hoca Sefer Mahallesi, Müslüman Mahalleler arasında ise üçüncü sırada yer almaktadır. Toplam temettü miktarı 31,760 kuruş olarak hesaplanan mahallenin ortalama temettü miktarı "100 ile 199" kuruş aralığında değişmektedir. Vergi-i mahsûsa bedeli ise 1, 100 kuruş olarak hesaplanan mahallede hane başına düşen ortalama vergi miktarı 13, 4 kuruştur. En yüksek vergi-i mahsûsa miktarının "170" kuruş olduğu mahallede en düşük bedel ise "6" kuruştur. Vergi-i mahsûsa dışında rüsûmât vergisinin de ödendiği mahallede toplam rüsûmât bedeli "11.790" kuruştur.

Madencilik ve buna bağlı iş kollarının en önemli geçim kaynağı olduğu mahallede ayrıca hayvancılık ve kira gelirlerden de kazanç sağlanmaktadır. Madencilik mahallede bu denli gelişmiş olmasının temel nedeni ise; Samakov'un zengin yer altı kaynaklarıdır. Özellikle demir madenleri açısından bir hayli gelişmiş bir yer olan Samakov'un bu özelliği, nüfus ve temettuat defterlerinde ziyadesiyle görülmektedir.

⁹ Toplama işlemi esnasında küçük bir yanlışlık yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bk. (BOA. ML. VRD. TMT. d. 11199/2).

Kaynakça

- [1] Adıyeke, Nuri (2000), “Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri”, OTAM, S. 11(11). (769-823).
- [2] Akyel, Salih ve Savaş Sertel (2015), “Osmanlı Nüfus Defterlerinin Tarih Yazımındaki Yeri: 1840 Tarihli Çarsancak Kazası Gayrimüslim Nüfus Defteri Örneği”, Journal of History and Future, S. 1 (1). (78-98).
- [3] Bizirlik Alpay ve Atar Zafer (2009), “XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterlerinin Yeri: Saruhan Sancağı Mütevellî Çiftliği Temettuat Defteri Örneği”, SAÜ Fen Edebiyat Dergisi, S. 11(1). (37-57).
- [4] Canova, Fulya. (2019), Temettuat Defterlerine Göre Samakov Kazasının Sosyal ve İktisâdi Tarihi, Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- [5] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Samakov Nüfus Defteri, Defter Katalog No: 6150.
- [6] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Samakov Nüfus Defteri, Defter Katalog No 6151.
- [7] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Samakov Nüfus Defteri, Defter Katalog No 6156.
- [8] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Hoca Sefer Mahallesi Temettuat Defteri, Defter Katalog No: 11199.
- [9] Doğan, Aysin (2014), “Osmanlı İmparatorluğu’nda Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımı Verilerine Göre Antalya Kaleiçi Nüfusu Üzerine Demografik Bir İnceleme”, Mediterranean Journal of Humanities, S. 4/2. (71-88).
- [10] Doğanay, Pınar (2022), “1831 Tarihli Nüfus Sayımı Verileri Üzerinden Samakov Kazasının Demografik ve İktisadi Yapısının İncelenmesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 74. (113-131).
- [11] Doğanay, Pınar (2022), “H. 1246/M. 1831 Tarihli Ve 6150-6151 Numaralı Nüfus Defterlerine Göre Samakov’da Müslüman Nüfus ve Yerleşim Yerleri”, Abant Sosyal Bilimler Dergisi, S. 22/2. (782-798).
- [12] Doğanay, Pınar (2022), “Samakov Kazasında Meskün Müslüman Ahalinin Nüfus Kayıtları (1831)”, Bulut Dülek (Ed.), Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar XVI, Eğitim Yayınevi, İstanbul.
- [13] Durdu, Mustafa (2022), “Nüfus ve Temettuat Defterlerine Göre Çirmen Kazası Kovancılar ve Gölcük Köyleri (1844-45)”, Selçuk Türkiyat, sayı 55. (327-354).
- [14] Giz, Adnan (1970), “Samako Demir Madeni”, İstanbul Sanayi Odası Dergisi, S. 51. (15-16).
- [15] Güneş, Mehmet (2014), “Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtlarının Tahlili”, Gazi Akademik Bakış, S. 8/15. (221-240).
- [16] Güran, Tefvik (1985), “Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, S. 41/1-4. (301-319).
- [17] Güran, Tefvik (2000), “19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri”, Halil İnalçık; Şevket Pamuk (Ed.), Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik, TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- [18] Halaçoğlu, Yusuf (1994), “Dellâl”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 9, İstanbul.

- [19]İlter, Mustafa (2022), Sembolik Sermayenin İktisadi Dönüşümü: Batı Anadolu’da Gelir, Unvan ve Statü, BELGİ, S. 24 (2). (449-471).
- [20]Karal, Enver Ziya (1997), Osmanlı İmparatorluğu’nda İlk Nüfus Sayımı 1831, TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- [21]Karpaz, H. Kemal (2010), Osmanlı Nüfusu 1830-1914, Timaş Yayınları, İstanbul.
- [22]Kiel, Machiel (2009), “Samakov”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 36, İstanbul.
- [23]Korkmaz, Şerif (2017), II. Mahmud Döneminde Yapılan 1832 Tarihli Arazi ve Emlak Sayımı: Gelibolu Örneği, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, S. 22. (87-108).
- [24]Koyuncu, Aşkın (2014), Tuna Vilâyeti’nde Nüfus ve Demografi (1864-1877), Turkishb Studies, S. 9 (4). (675-737).
- [25]Kütükoğlu, Mübahat S (1995), “Osmanlı Sosyal ve İktisâdî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, Belleten, S. 59 /225. (395-412).
- [26]Metin, Rafet (2017), “1260-61/1844-45 Temettuat Kayıtları Işığında Çullu Köyünün Sosyal ve Ekonomik Yapısı”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 7/2. (409-424).
- [27]Özekmekçi, Mustafa Mesut (2020), İlk Osmanlı Nüfus Sayımları (1830-1850) ve İngiltere, Abd Nüfus Sayımları ile Mukayesesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- [28]Özekmekçi, Mustafa Mesut (2020), Bazı Osmanlı Nüfus Defterlerinde Mîm (م) ve Çeşitli Harfler ile Özel İşaretlerin Kullanımına Dair, History Studies, S. 12 (6). (3057-3072).
- [29]Özekmekçi, Mustafa Mesut (2021), 1830’ların Nüfus Defterlerinden Hareketle Osmanlı’da Askere Alınacakların Tespiti, BELGİ, S. 22 (2). (747-770).
- [30]Tabakoğlu, Ahmet (2007), “Resim”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 34 İstanbul.
- [31]Tabakoğlu, Ahmet (2007), “Öşür”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 34 İstanbul.
- [32] Yıldırım, Bülent (2011), Osmanlı Devleti’nde Yapılan İlk Modern Nüfus Sayımına (1881/1882-1893) Göre Edirne’deki Ermeni Nüfusu, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S. 1/2. (85-101).